

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

Εργασία για το μάθημα
ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΘΕΜΑ:
Η αρχή της αναλογικότητας κατά την δράση
της Αστυνομίας

Φοιτητής: Βενιζέλος Σωτήρης

«Ο νόμος είναι έκφραση της καθολικής βούλησης...»
Γαλλική Διακήρυξη των δικαιωμάτων
του ανθρώπου και του πολίτη
26 - 8 - 1789
(ap VIa´)

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

«Η αρχή της αναλογικότητας κατά τη δράση
της αστυνομίας»

BENIZELOS SOTIRIS
Α.Μ.: 1340 200000927
Τηλ.: 210-8066176

Περιεχόμενα

Εισαγωγή

Κεφάλαιο 1.

Έννοια-Διακρίσεις της αρχής της αναλογικότητας

Κεφάλαιο 2

Αναγκαιότητα

Κεφάλαιο 3

Συνταγματική θεμελίωση

Κεφάλαιο 4

Η αρχή της αναλογικότητας κατά την χρήση των όλων

1. Δημόσια Ένοπλη Δύναμη

2. Το νομοθετικό πλαίσιο που ρυθμίζει την χρήση των όπλων από «δημόσια δύναμη» ο.ν.3169/2003

Κεφάλαιο 5

Αναγκαίες προϋποθέσεις για την ορθή εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας

Επίλογος - Συμπεράσματα

Περίληψη

Νομολογία

Νομοθεσία

Βιβλιογραφία

Πρόλογος

Η αστυνομική εξουσία δεν νοείται ως αυτοτελής ή αυτόνομη, όπως συνέβαινε ή συμβαίνει υπό τα απολυταρχικά καθεστάτα όπου ισχύει το δόγμα «ο σκοπός αγιάζει τα μέσα». Το απεριόριστο πεδίο άσκησης της αστυνομικής εξουσίας ανήκει στο παρελθόν και συνδέεται με τη μορφή ολοκληρωτικού κράτους. Η δημόσια τάξη συνιστά υπό πολίτευμα δημοκρατίας, επαλήθευση της αρχής της νομιμότητας, επιζητείται δε για να υλοποιηθούν οι σκοποί του Συντάγματος και των νόμων και όχι απλώς για να επιβληθεί η οποιαδήποτε άλλη τάξη.

Τα υλικά αστυνομικά μέτρα είναι νόμιμα όταν λαμβάνονται μόνο όπως, όσο και όταν ορίζει ο νόμος. Τα υλικά μέτρα, δεν σημαίνει ότι συνιστούν εκδήλωση αυθαίρετης υλικής βίας κατά της ελευθερίας και της περιουσίας των προσώπων.

Ωστόσο για τη σύννομη χρήση της υλικής αστυνομικής βίας δεν αρκεί απλώς η τελευταία να προβλέπεται νομοθετικά. Απαιτείται επιπλέον, ο τρόπος άσκησης της η ένταση και η χρονική της διάρκεια να προσαρμόζονται στις ειδικές κατά περίπτωση συνθήκες και να διέπονται από τις αρχές της αναλογικότητας, της ισότητας και της επιείκειας.

ΚΕΦ. Α΄

ΕΝΝΟΙΑ - ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ

Το είδος και η έκταση της κρατικής επέμβασης δικαιολογείται ως μέσο επίτευξης του επιδιωκόμενου σκοπού, δηλ. Της προστασίας του γενικού συμφέροντος, μόνο εφόσον τελεί σε σχέση αναλογίας προς τούτο. Κατ' άλλη διατύπωση: ο περιορισμός ατομικού δικαιώματος πρέπει να είναι μόνο ο αναγκαίος και να συνάπτεται προς τον σκοπό που επιδιώκει ο νόμος (ΣτΕ 2112/1963, 58, 1303, 3704/1977, 1340/1982, 1461/1989, 4051/1990, 2112/1984). Το νομοθετικό μέτρο κρίνεται αντισυνταγματικό μόνο αν είναι κατάδηλο ότι από την φύση του είναι ακατάλληλο για τον σκοπό που επιδιώκει ο νόμος ή ότι υπερακοντίζει, επίσης κατάδηλα, τον σκοπό αυτόν (ΣτΕ 1149/1988). Με άλλες λέξεις, η προσφυγή σε αυστηρά μέτρα διοικητικής εκτέλεσης και περιορισμού των συνταγματικών δικαιωμάτων, επιτρέπεται μόνο εφόσον δεν επαρκούν άλλα μέτρα «λιγότερο επαχθή».

Η αρχή της αναλογικότητας αποτελεί όριο του περιορισμού των συνταγματικών δικαιωμάτων. Σύμφωνα με την αρχή αυτή μεταξύ του σκοπού που επιδιώκει ένας περιορισμός και της ενστάσεως, εκτάσεως και διάρκειας του σκοπού πρέπει να υπάρχει μία εύλογη σχέση. Η σχέση αυτή δεν είναι εύλογη όταν:

- 1) περιορισμός είναι απρόσφορος για την επίτευξη του αποτελέσματος,
- 2) επαχθέστερος σε ένταση από το αναγκαίο και
- 3) δυσανάλογος εν σχέσει προς τους λόγους που προκάλεσαν τον περιορισμό.

Η αρχή της αναλογικότητας δεν αποτελεί μια νέα έννοια στο ελληνικό συνταγματικό

δίκαιο. Ήδη με την απόφαση 2119/1984 του ΣτΕ είτε αναγνωρισθεί ως συνταγματική αρχή, η οποία απορρέει από την έννοια του κράτους δικαίου, δεσμεύει τον νομοθέτη των συνταγματικών δικαιωμάτων και ελέγχεται από τον δικαστή. Κατοχυρώνεται δε ρητά πλέον στο άρθρο 25 παρ. 1 του Συντάγματος 1975/1986/2001: «Οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα ... πρέπει... να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας».

Είναι μάλλον κοινά αποδεκτό σήμερα ότι η αρχή της αναλογικότητας ως «συνταγματικός περιορισμός» των νομοθετικών περιορισμών των θεμελιωδών δικαιωμάτων, απαρτίζεται από τρεις επιμέρους «υπο αρχές»:

1. Αρχή της καταλληλότητας

Σύμφωνα με την αρχή αυτή ο περιορισμός δεν πρέπει να είναι απολύτως ανώφελος ή αναποτελεσματικός για την επιδίωξη του επιδιωκόμενου νομοθετικού στόχου. Δεν απαιτείται σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση να επιτευχθεί το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα ή να είναι επιτεύξιμο, αλλά αρκεί με τη βοήθεια του περιορισμού αυτού να μπορεί να διευκολυνθεί η επιδίωξη του προσδοκώμενου αποτελέσματος.

Σε σχέση με την δράση της αστυνομίας, σύμφωνα με την αρχή της καταλληλότητας, το μέτρο που χρησιμοποιεί η αστυνομική αρχή, πρέπει να είναι πρόσφορο, δηλαδή ικανό να οδηγήσει στην πραγματοποίηση, του επιδιωκόμενου νόμιμου σκοπού ή τουλάχιστον να βοηθήσει σημαντικά γι' αυτήν (N. Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 1994). Αυτό βέβαια, προϋποθέτει ότι το εν λόγω μέτρο δύναται πραγματικά ή από νομική άποψη να συνδράμει στην επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού.

2. Αρχή της αναγκαιότητας

Σύμφωνα με την αρχή αυτή ο περιορισμός έστω κι αν είναι κατάλληλος δεν πρέπει πάντως να είναι επαχθέστερος από το αναγκαίο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου αποτελέσματος μέτρο. Εάν υπάρχουν άλλες εναλλακτικές λύσεις, οι οποίες έχουν την ίδια αποτελεσματικότητα, αλλά λιγότερο κόστος για τα δικαιώματα των πολιτών, πρέπει να προτιμώνται. Με άλλα λόγια μόνο εκείνα τα περιοριστικά μέτρα είναι θεμιτά, τα οποία είναι αναγκαία, είτε γιατί είναι τα μόνα που μπορούν να οδηγήσουν στον επιδιωκόμενο σκοπό είτε γιατί είναι τα ηπιότερα από τα περισσότερα που διατίθενται.

Σύμφωνα με την αρχή της αναγκαιότητας, η λήψη μέτρων βίας από αστυνομικά όργανα δικαιολογείται κατ' αρχήν εφόσον ασκείται κατ' εξαίρεση και είναι απολύτως αναγκαία.

Ο έλεγχος της αναγκαιότητας του επιλεγόμενου μέτρου προηγείται εκείνου της καταλληλότητας και αναλογίας του προς την επαπειλούμενη διατάραξη της δημόσιας τάξης και αναφέρεται στη συνδρομή των ουσιαστικών προϋποθέσεων περιορισμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου. Οι κάθε είδους κρατικές παρεμβάσεις δικαιολογούνται να περιορίσουν την ελευθερία του ατόμου στο μέτρο μόνο που η συντρέχουσα ανάγκη θεραπείας διατήρησης ή διαφύλαξης της δημόσιας τάξης τις καθιστά αναγκαίες. Διαφορετικά, όταν ξεπερνούν το αναγκαίο μέτρο δεν είναι συμβατές με τις επιταγές αυτής της συνιστώσας της αρχής της αναλογικότητας και είναι συνεπώς παράνομες.

Το μέσο δράσης, ειδικότερα, στο οποίο καταφεύγει το αστυνομικό όργανο, πρέπει να

είναι κατ' αντικειμενική κρίση απαραίτητο, δηλαδή αναγκαίο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού. Αναγκαίο είναι το μέσο, όταν το αστυνομικό όργανο δεν θα μπορούσε να επιλέξει ένα άλλο λιγότερο επαχθές αλλά εξίσου αποτελεσματικό, το οποίο δεν θα περιόριζε ή θα περιόριζε έστω και λιγότερο τα θεμελιώδη δικαιώματα του πολίτη .

Η αρχή της αναγκαιότητας ενεργοποιεί μια άλλη θεμελιώδη αρχή της αστυνομικής δράσης, την αρχή της «διαρκούς ετοιμότητας». Ο όρος αυτός, που είναι αυτονόητη προϋπόθεση για την λειτουργία των αστυνομικών Υπηρεσιών, σημαίνει την αδιάκοπη και συνεχή δυνατότητα αστυνομικής επέμβασης, σε όλη την επικράτεια και ανεξάρτητα από χρονικό περιορισμό.

Η αρχή της «διαρκούς ετοιμότητας» συμπληρώνεται και ολοκληρώνεται από την αρχή της διαρκούς «διατεταγμένης υπηρεσίας». Σύμφωνα με το Ν. 1481/1984 αρ. 3 παρ. 2 β' «το προσωπικό του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης θεωρείται ότι βρίσκεται σε διατεταγμένη υπηρεσία σε κάθε περίπτωση που καθίσταται αναγκαία η παρέμβασή του».

Η διάταξη αυτή θεσπίζει πλασματική υπηρεσιακή κατάσταση, διότι ορίζει ότι «θεωρείται» και έτσι εξομοιώνει την εκτός Υπηρεσίας δράση του προσωπικού με «διατεταγμένη υπηρεσία». Η εν λόγω πλασματική εξομοίωση αναφέρεται σε οποιοδήποτε χρονικό σημείο της ζωής του προσωπικού και σε οποιοδήποτε τόπο. Η πλασματική εξομοίωση λαμβάνει χώρα σε κάθε περίπτωση, που καθίσταται «α ν α γ κ α ί α» η επέμβαση των αστυνομικών οργάνων. Συνεπώς δικαιολογείται, ως υποχρέωση και ως δικαίωμα επέμβασης μόνο όταν είναι «αναγκαία», δηλ.

Απαραίτητη για την πρόληψη ή την καταστολή παράνομης ενέργειας ή παράληψης. Την ανάγκη, το χρονικό σημείο, την διάρκεια και τον τρόπο της επέμβασης θα κρίνει και θα επιλέξει με προσωπική του ευθύνη το όργανο της αστυνομίας. Η επιλογή αυτή θα γίνει βάσει των γενικών αρχών του δικαίου και ιδιαίτερα της αρχής της αναλογικότητας με βασικό κριτήριο την αναγκαιότητα του μέτρου στην κάθε περίπτωση ξεχωριστά.

Το αναγκαίο μέτρο απαιτεί εξέχουσα σημασία και ως βασικός όρος-όριο για την επισήμανση καταχρηστικής εφαρμογής των εκάστοτε περιορισμών των ατομικών δικαιωμάτων στα πλαίσια της άσκησης της αστυνομικής εξουσίας. Εν προκειμένω οι περιορισμοί των ατομικών δικαιωμάτων δε μπορούν να ξεπερνούν το αναγκαίο μέτρο για την προστασία του Συντάγματος, των χρηστών ηθών και των δικαιωμάτων των άλλων .

Επομένως κάθε περιορισμός των ατομικών ελευθεριών δεν είναι νόμιμος παρά μόνο αν είναι αναγκαίος. Η αναγκαιότητα θεμελιώνει ή (θα μπορούσε να λεχθεί) επιτρέπει την λήψη του αστυνομικού μέτρου. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι αναγκαίο είναι μόνο το μέτρο που θεωρείται, κατ' ουσία και τρόπο εφαρμογής, αναγκαίο σε μια δημοκρατική κοινωνία στηριγμένη στην ελευθερία.

Μόνο έτσι πραγματώνεται και βρίσκει ουσιαστική εφαρμογή η επιταγή του συντακτικού νομοθέτη για την κρατική εγγύηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και την υποχρέωση των κρατικών οργάνων να διασφαλίζουν και να παρέχουν τα μέσα για την απώλυτη και αποτελεσματική άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

3. Αρχή της αναλογικότητας εν στενή εννοία

Η αρχή της αναλογικότητας *stricto sensu* ή αρχή της αναλογίας επιβάλλει την ύπαρξη εύλογης σχέσης μεταξύ του συγκεκριμένου διοικητικού μέτρου και του επιδιωκόμενου σκοπού. Αυτό γίνεται όταν ο περιορισμός έστω κι αν είναι

κατάλληλος ή αναγκαίος, δεν συνεπάγεται περισσότερα μειονεκτήματα για τα δικαιώματα των πολιτών, παρά πλεονεκτήματα για τα δημόσια ή ιδιωτικά συνταγματικά συμφέροντα στο σύστημα των συνταγματικών αξιών. Στην περίπτωση αυτή βρίσκει προνομιακή εφαρμογή η αρχή της «πρακτικής εναρμόνισης» η οποία υπαγορεύει, όταν το Σύνταγμα προστατεύει δύο αγαθά που βρίσκονται σε «τροχιά σύγκρουσης», την αναζήτηση της εναρμόνισης τους.

Η αναλογικότητα εν στενή εννοία, αποτελεί το ανώτερο στάδιο ελέγχου των νομοθετικών περιορισμών των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Αυτή αναλύεται σε τρεις επιμέρους αρχές:

α) Την αρχή της ελάχιστης δυνατής προσβολής ή του ηπιότερου μέσου.

Σύμφωνα με την αρχή αυτή, από τα περισσότερο δυνατά και κατάλληλα μέτρα η αστυνομία πρέπει να επιλέξει το ηπιότερο, δηλαδή εκείνο που θα επιβαρύνει λιγότερο το άτομο και το κοινωνικό σύνολο. Το είδος και η έκταση της αστυνομικής επέμβασης δικαιολογείται ως μέσο επίτευξης των αστυνομικών σκοπών, μόνον εφόσον τελεί σε σχέση αναλογίας προς αυτούς. Έτσι το ίδιο το όργανο οφείλει να επιλέξει το ηπιότερο μέσο και μόνον αν αυτό δεν είναι δυνατόν να μεταβεί στο επόμενο επαχθέστερο μέτρο.

Η αρχή του ηπιότερου μέσου απορρέει από την έννοια του κράτους δικαίου και συνιστά σύνθεση των αρχών της ισότητας και της επιείκειας.

β) Την αρχή της αποφυγής ασύμμετρων ή δυσανάλογων συνεπειών

Η αρχή αυτή παραπέμπει στην στάθμιση του κόστους-οφέλους και εξετάζει την προσφορότητα στη σχέση μέσου-επίτευξης στόχου. Βάσει αυτής το προσφερόμενο κατ' αρχήν ως δυνατό, κατάλληλο, ηπιότερο και ίσως μοναδικό αστυνομικό μέτρο δεν επιτρέπεται να ληφθεί αν στη συγκεκριμένη περίπτωση κριθεί ότι οι συνέπειες αυτού βρίσκονται εμφανώς σε δυσανάλογη σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό. Με άλλα λόγια πρέπει οι αναμενόμενες δυσμενείς συνέπειες του μέτρου να τελούν σε αναλογία προς τον επιδιωκόμενο από το νόμο σκοπό.

γ) Την απαγόρευση της χρονικής ασυνέπειας ή υπερβολής

Η επιμέρους αυτή αρχή επικεντρώνεται στην διάρκεια των αστυνομικών επιχειρήσεων. Βάσει αυτής, ένα μέτρο θεωρείται επιτρεπτό για τόσο χρονικό διάστημα, όσο απαιτείται για την επέλευση των νομικών συνεπειών του, μέχρις ότου, δηλαδή επιτευχθεί ο επιδιωκόμενος σκοπός του. Η αστυνομική αρχή θα πρέπει να τερματίσει την δράση της μόλις αποτραπεί ο σχετικός κίνδυνος.

Ο ΚΠΔ υιοθετεί την αρχή στο άρθρο 252 σύμφωνα με το οποίο επιτρέπεται η νόμιμη χρήση βίας από τον ανακρίνοντα όταν διαταράσσεται με οποιοδήποτε τρόπο η δημόσια τάξη.

Αξίζει να σημειωθεί όμως, ότι στη χώρα μας, ο έλεγχος της αναλογικότητας *stricto sensu* αποτελεί τελικώς μια στάθμιση κόστους-οφέλους και συνεπώς, αποβαίνει προβληματικός και επισφαλής, καθόσον λείπουν σταθερά κριτήρια πάνω στα οποία θα μπορούσε να βασισθεί.

ΚΕΦ. Β΄

ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ

Η αστυνομική αρμοδιότητα, ως εξουσία επιβολής και τήρησης της δημόσιας τάξης (με την ευρεία έννοια του όρου) συνιστά άσκηση διοικητικής εξουσίας, διότι τα όργανα που ασκούν αστυνόμευση ανήκουν στην Διοικητική Λειτουργία που εφαρμόζουν Κυβερνητική πολιτική (άρ. 26 παρ.2 και 82 Συντάγματος). Σκοπός της αστυνόμευσης είναι η τήρηση της δημόσιας τάξης, από ορισμένη κάθε φορά μορφή του δημοσίου συμφέροντος που θεραπεύει. Με άλλα λόγια η αστυνόμευση αποτελεί μέσο για την εφαρμογή του νόμου (βλ. και άρθρα 5 παρ. 1, 17 παρ. 1, 17 παρ.2, 25 παρ. 2-4, 106 παρ. 20. Συντ. Αρ. 4 παρ. 3 γ', 18 ΕΣΔΑ) Συνεπώς η αστυνόμευση πρέπει να διέπεται από την αρχή της νομιμότητας.

Το απεριόριστο πεδίο άσκησης της αστυνομικής εξουσίας ανήκει στο παρελθόν και είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με ολοκληρωτικά καθεστάτα. Στη σύγχρονη δημοκρατία η αστυνομική εξουσία πρέπει να ασκείται υπό τους ακόλουθους περιορισμούς.

α) Ποσοτικά, πρέπει να χρησιμοποιεί μόνο τους τρόπους δράσης που προβλέπει ο νόμος.

β) Ποιοτικά, πρέπει να ενεργεί όταν όντως συντρέχει γεγονός διατάραξης της δημόσιας τάξης, για όσο χρόνο συντρέχει το γεγονός και για την αντιμετώπισή της να επιλέγει τον κατάλληλο τρόπο δράσης. Με άλλες λέξεις, η αστυνομική εξουσία πρέπει να εφαρμόζει τις αρχές της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας και όσες ακόμα τις συμπληρώνουν.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια έξαρση της εγκληματικότητας. Ως συνέπεια τούτου εμφανίζεται αναπόφευκτα η συνεχής εξάπλωση και διείσδυση της αστυνομικής εξουσίας σε ένα ευρύτατο πεδίο ατομικών δικαιωμάτων και αγαθών των πολιτών, με αποτέλεσμα πολλές φορές οι υπηρεσιακές ενέργειες των αστυνομικών οργάνων να κατακρίνονται ως καταχρηστικές ή ακόμα και αξιόποινες με την αιτιολογία ότι προσβάλλουν τα ατομικά δικαιώματα των πολιτών. Έτσι η αρχή της αναλογικότητας αποκτά ιδιαίτερη σημασία ορίζοντας τα απώτατα όρια του συνταγματικά επιτρεπτού της κρατικής επέμβασης στα συνταγματικά δικαιώματα. Η εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας από τα αστυνομικά όργανα κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους κρίνεται ως επιτακτικά αναγκαία για τους παρακάτω λόγους:

Πρώτον. Διότι η άσκηση αστυνομικής εξουσίας, συνιστά τον πλέον επαχθή και επώδυνο τρόπο κρατικής επέμβασης στα συνταγματικά δικαιώματα του πολίτη. «Πρόκειται για ένα διαχρονικό και παράλληλα ευαίσθητο και πάντα επίκαιρο πρόβλημα, που ο τρόπος αντιμετώπισής του αντικατοπτρίζει θεμελιώδεις πολιτειακές κατακτήσεις και συνιστά αλάνθαστο δείκτη για την λειτουργία του κράτους δικαίου και της δημοκρατικής αρχής σε μια ορισμένη χώρα, σε μια συγκεκριμένη εποχή» (Ζ. Παπαϊωάννου).

Δεύτερον. Η αστυνομική αρμοδιότητα διέπεται από την αρχή του πλέον πρόσφορου μέσου επειδή ασκείται κατά κανόνα κατά διακριτική ευχέρεια.

Τρίτον. Η αρχή της νομιμότητας «παραμερίζεται» από τα αστυνομικά όργανα, αφού αυτά για την αντιμετώπιση του κινδύνου, της ανάγκης και του επείγοντος έχουν την δυνατότητα να αποκλίνουν άλλοτε de facto και άλλοτε de jure από τη νομιμότητα. Γι' αυτό ακριβώς τον λόγο η υποχρεωτική τήρηση της αρχής της αναλογικότητας κρίνεται αναγκαία.

Η αρχή της αναλογικότητας συνιστά σύνθεση των αρχών της ισότητας αλλά και της επιείκειας. Έτσι διαπιστώνουμε ότι δεν ισχύει η αρχή της σκοπιμότητας («ο σκοπός

αγιάζει τα μέσα») Ο περιορισμός ατομικού δικαιώματος πρέπει να είναι μόνο ο αναγκαίος και να συνάπτεται προς τον σκοπό που επιδιώκει ο νόμος. Η αρχή της αναλογικότητας αποτελεί μία από τις πληρέστερες εκφράσεις της αρχής της νομιμότητας.

ΚΕΦ. Γ΄

ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ

Την αρχή της αναλογικότητας δέχθηκε το ΣτΕ ήδη προ εξήντα ετών με την απόφαση 343/1943, αποφάνθηκε ότι «τα αστυνομικά όργανα δεν μπορούν να ασκήσουν βίαια μέτρα κατά των πολιτών, παρά μόνο κατ' εξαίρεση και μόνο όταν ο νόμος επιτρέπει ή η αντίσταση κακοποιού ή άλλοι κίνδυνοι καθιστούν τούτα ως απολύτως αναγκαία». Επομένως, κατά τη νομολογία που έκτοτε τηρεί σταθερή στάση, τα δικαιώματα του ανθρώπου δεν επιτρέπεται να περιορίζονται από τα αστυνομικά όργανα περισσότερο από όσο είναι αναγκαίο για να προστατευθούν είτε τα δικαιώματα των άλλων είτε το δημόσιο συμφέρον.

Η αρχή της αναλογικότητας αναγνωρίστηκε ρητά από τη νομολογία του ΣτΕ με την απόφαση 2112/1984 σύμφωνα με την οποία «ο περιορισμός ατομικού δικαιώματος πρέπει να είναι μόνο ο αναγκαίος και να συνάπτεται προς τον σκοπό που επιδιώκει ο νόμος». Όμως και με παλαιότερες αποφάσεις του το ΣτΕ υπονοεί την αρχή της αναλογικότητας. Με τις αποφάσεις 2112/1963, 58, 1303 και 3704/1982 αποφάνθηκε, ότι «το είδος και η έκταση της κρατικής επέμβασης δικαιολογείται ως μέσο επίτευξης του επιδιωκόμενου σκοπού, δηλ. Της προστασίας του γενικού συμφέροντος, μόνο εφόσον τεθεί σε σχέση αναλογίας προς τούτο».

Μέχρι την αναθεώρηση του Συντάγματος, το 2001, η αρχή της αναλογικότητας προέκυπτε από τα άρθρα: 4 παρ. 5, 5 παρ. 4, 17 παρ. 6, 18 παρ.5β΄, 23 παρ. 25, 24 παρ. 3, 25 παρ. 1 Συντάγματος και από τα άρθρα 2 παρ. 2, 6 παρ.1, 8 παρ. 2, 9 παρ.2, 10 παρ. 2, 11 παρ. 2, 15 παρ.1 ΕΣΔΑ.

Η εν λόγω αρχή κατοχυρώνεται ρητά πλέον στο άρθρο 25 παρ. 1 του Συντάγματος 1975/1986/2001: «Οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα... πρέπει... να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας».

Η αρχή της αναλογικότητας αποτελεί ένα ουσιώδες στοιχείο της σύγχρονης ευρωπαϊκής αντίληψης των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η εδραιωμένη αποδοχή της εν λόγω αρχής στο ευρωπαϊκό συγκριτικό συνταγματικό δίκαιο και στη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου μας υποχρεώνει να ανατρέξουμε στη γενικώς παραδεδεγμένη έννοια της αρχής της αναλογικότητας στον ευρύτερο χώρο του ευρωπαϊκού συνταγματικού πολιτισμού.

Είναι μάλλον κοινά αποδεκτό σήμερα ότι η αρχή της αναλογικότητας αφορά το «πώς» του περιορισμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Το «εάν» του περιορισμού προσδιορίζεται από την αρχή του γενικού συμφέροντος, η οποία υποδεικνύει κάθε φορά ποιος σκοπός είναι συνταγματικά δικαιολογημένος ή τουλάχιστον ανεκτός ως θεμέλιο του περιορισμού αυτού.

Η αρχή της αναλογικότητας αποτελεί μια τεχνική συνταγματικού ελέγχου που εγγυάται την σχέση κανόνα εξαίρεσης μεταξύ των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των συνταγματικών ή νομοθετικών περιορισμών τους. Γι' αυτό τον λόγο βρίσκει προνομιακή εφαρμογή στην περίπτωση των νομοθετικών περιορισμών στην άσκηση των ατομικών δικαιωμάτων.

Η προαναφερθείσα απόφαση 2112/1984 του ΣτΕ, η οποία κατοχύρωσε θεωρητικά

την αρχή της αναλογικότητας στην ελληνική νομολογία εμπεριέκλειε δυνάμει όλα τα στοιχεία της αρχής αυτής. Η μεταγενέστερη νομολογία, όμως, απέφυγε οποιονδήποτε έλεγχο της αναλογικότητας υπό στενή έννοια, θεωρώντας ότι αυτή διαφεύγει τη δικαιοδοσία του δικαστή, και εμφανίσθηκε ιδιαίτερα διστακτική ακόμα και σε σχέση με την αρχή της αναγκαιότητας. Σύμφωνα με τον Ευ. Βενιζέλο η αρχή της αναλογικότητας στη νομολογία λειτουργεί στις περισσότερες περιπτώσεις ως μια μορφή «οριακού συνταγματικού ελέγχου», η οποία περιλαμβάνει την αρχή της καταλληλότητας και σπανίως την αρχή της αναγκαιότητας υπό στενή έννοια.

Με βάση τα δεδομένα αυτά, η επιμονή του αναθεωρητικού νομοθέτη να καθιερώσει ρητά την αρχή της αναλογικότητας στο άρθρο 25 παρ. 1 εδ. δ' του Συντάγματος έχει διπλό νόημα. Πρώτον να παροτρύνει τον Δικαστή να εφαρμόζει συνεπέστερα την αρχή αυτή στο μέλλον και δεύτερον να άρει την οποιαδήποτε αμφισβήτηση της συνταγματικής ισχύος της εν λόγω αρχής στο μέλλον.

Η αρχή της αναλογικότητας εντάσσει την στάθμιση των συνταγματικών αγαθών σε μια συστηματική και ορθολογική επιχειρηματολογία, αφήνει όμως ευρύτατα περιθώρια ερμηνείας-διάπλασης του συνταγματικού δικαίου, ιδίως κατά τον έλεγχο της αρχής της αναγκαιότητας και ακόμη περισσότερο κατά τον έλεγχο της αρχής της αναλογικότητας υπό στενή έννοια.

Οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν κατά τη στάθμιση των αγαθών, με βάση την αρχή της αναλογικότητας, θα μπορούσαν να περιορισθούν αν γινόταν δεκτή η υπόθεση της ιεράρχησης των συνταγματικών αξιών. Το μεγαλύτερο μέρος της θεωρίας εξακολουθεί να απορρίπτει την υπόθεση αυτή, όχι όμως και ο Άρειος Πάγος ο οποίος την υιοθέτησε στην «Υπόθεση Μπαμπινιώτη» (Ολ.ΑΠ 13/1999). Μιλώντας εδώ για ιεράρχηση των συνταγματικών αξιών δεν εννοούμε μια απόλυτη ιεράρχηση που θα έδινε στο θεωρούμενο ως αξιολογικώς υπέρτερο δικαίωμα την προτεραιότητα σε κάθε περίπτωση, αλλά ίσως μια σχετική ιεράρχηση που θα προσέφερε κατ' αρχήν προτεραιότητες υπέρ συγκεκριμένων δικαιωμάτων, οι οποίες όμως θα μπορούσαν να στραφούν υπέρ άλλων δικαιωμάτων ή δημοσίων συμφερόντων αν υπήρχαν στη συγκεκριμένη περίπτωση σοβαροί λόγοι που δίνουν το προβάδισμα σε αυτά.

Πρακτικά, το σχετικό αυτό πρόκριμα θα σήμαινε ότι όλες οι αξιολογήσεις και σταθμίσεις του δικαστή στο πλαίσιο της αρχής της αναλογικότητας θα έπρεπε να έχουν ως αφετηρία και να αντανakλούν την κεντρική θέση των δικαιωμάτων αυτών στο συνταγματικό σχήμα. Ζήτημα γεννάται με ποια δογματικά, ή θεωρητικά κριτήρια θα μπορούσε να γίνει η επεξεργασία ενός σχήματος συνταγματικής ιεράρχησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων

Η ισχύς της αρχής της αναλογικότητας κατά την άσκηση αστυνομικής εξουσίας θεμελιώνεται και σε ειδικές διατάξεις της αστυνομικής νομοθεσίας οι οποίες αναφέρονται στους κανόνες υπηρεσιακής συμπεριφοράς των αστυνομικών οργάνων και στα μέτρα που αυτά λαμβάνουν για την εκπλήρωση των καθηκόντων τους.

Χαρακτηριστικά το ΠΔ 538/1989 (αρ.2) ορίζει, ότι κατά την άσκηση των καθηκόντων τους οι αστυνομικοί χρησιμοποιούν τα κατά το δυνατόν ηπιότερα μέσα, αποφεύγοντας κάθε περιττή τραχύτητα, ενόχληση ή αδικαιολόγητη φθορά ιδιοκτησίας και επιδεικνύουν πνεύμα μετριοπάθειας και επιείκειας.

Ακόμη το ΠΔ 141/1991 εξειδικεύει με αρκετές διατάξεις του το περιεχόμενο της αρχής της αναλογικότητας διευκολύνοντας και εξασφαλίζοντας με τον τρόπο αυτό την εφαρμογή της από τα αρμόδια όργανα. Π.χ. προβλέπει ότι ο αστυνομικός σκοπός πρέπει να αποφεύγει την επέμβαση σε μικροδιενέξεις ιδιωτικής φύσης, που δεν φέρουν ποινικό χαρακτήρα, εκτός αν ζητηθεί η παρέμβαση του ή υπάρχει κίνδυνος διάπραξης ποινικών αδικημάτων, οπότε παρεμβαίνει συμβιβαστικά, δίνοντας τις κατάλληλες συμβουλές (αρ. 74 παρ. 15 εδ. ε'). Κεντρική θέση στο ΠΔ κατέχει το

άρθρο 96 παρ. 4 σύμφωνα με το οποίο οι αστυνομικοί, κατά τις έρευνες, πρέπει να φροντίζουν να μην θίγεται η προσωπικότητα, ούτε να ενοχλείται αδικαιολόγητα το πρόσωπο που υποβάλλεται σε σωματική έρευνα ή ο ιδιοκτήτης του χώρου ή αντικειμένου που ερευνάται, στο μέτρο που αυτό είναι δυνατό.

Πολλοί νόμοι τέλος, που διαπλέκονται με την αστυνομική δράση, αναφέρονται ρητά στην αρχή της αναλογικότητας, όπως ο πρόσφατος Ν2928/2001 που με στόχο την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος διηύρηνε μεν τις ανακριτικές πράξεις των αστυνομικών οργάνων, πλην όμως τις υπήγαγε ρητώς στις επιταγές της αρχής της αναλογικότητας.

Επίσης η νέα διάταξη του άρθρου 253 Α παρ. 1α Κ.Π.Δ. με την οποία προβλέφθηκε και στο ελληνικό δίκαιο η δυνατότητα διενέργειας αστυνομικής διείσδυσης ή παγίδευσης (entrapment) ορίζει ρητά πρώτον, ότι η μέθοδος αυτή μπορεί να διεξάγεται μόνο αν υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις ότι έχει τελεσθεί αξιόποινη πράξη από εγκληματική οργάνωση και μόνον αν η εξάρθρωση της οργάνωσης αυτής είναι διαφορετικά αδύνατη η ιδιαιτέρως δυσχερής. Και δεύτερον ότι θα πρέπει να περιορίζεται στις πράξεις που είναι απόλυτα αναγκαίες για την διακρίβωση εγκλημάτων την τέλεση των οποίων τα μέλη της οργάνωσης είχαν προαποφασίσει. Η αλλοδαπή νομολογία και κυρίως η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει αναγάγει την αρχή της αναλογικότητας - ιδίως κατά την αναφορά της στην αναγκαιότητα του μέτρου σε βασικό κριτήριο αξιολόγησης του θεμιτού ή αθέμιτου χαρακτήρα της αστυνομικής παγίδευσης. Έτσι, η αστυνομική παγίδευση είναι πιθανότερο να κρίνεται ως θεμιτή αν αποδεικνύεται ότι το έγκλημα για το οποίο διατάσσεται είτε δε μπορεί να διερευνηθεί με άλλο τρόπο, είτε δε μπορεί να διερευνηθεί με τρόπο λιγότερο επαχθή. Πρόκειται για μια προϋπόθεση εφαρμογής του μέτρου τελείως διαφορετική από αυτή που ο ελληνικός Κώδικας Ποινικής Δικονομίας αξιώνει με το άρθρο 253 παρ. 1α'.

Καθοριστική σημασία, εν όψει της διεύρυνσης της εγκληματολογικής δράσης της αστυνομίας και του εκσυγχρονισμού των τεχνολογικών της μέσων, αποκτά η αρχή της αναλογικότητας στον τομέα της προστασίας προσωπικών δεδομένων, ιδίως μετά τη συνταγματική κατοχύρωση των τελευταίων με την διάταξη του άρθρου 9Α του Συντάγματος. Η γερμανική νομολογία έχει κρίνει ως αντισυνταγματική, ως αντικείμενη στην αρχή της αναλογικότητας την χρησιμοποίηση ιδιαίτερων μέσων συλλογής προσωπικών δεδομένων χωρίς να συντρέχει συγκεκριμένος κίνδυνος διάπραξης αξιόποινων πράξεων καθώς και την παρακολούθηση συνομιλιών σε κατοικίες, προκειμένου να συλλεγούν πληροφορίες για μελλοντικές δίκες.

Το Γερμανικό Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο με αφορμή την ευρεία διατύπωση του νόμου που προέβλεπε την αρμοδιότητα της γερμανικής μυστικής υπηρεσίας να παρακολουθεί διεθνείς κλήσεις κινητών τηλεφώνων για την καταπολέμηση της οργανωμένης εγκληματικότητας, για προληπτικούς λόγους, αποφάνθηκε πως πρέπει να υπάρχει συγκεκριμένη υποψία ότι θα πραγματοποιηθεί ο κίνδυνος διάπραξης αξιόποινης πράξεως, προκειμένου να ληφθεί αυτό το μέτρο.

Η αρχή της αναλογικότητας αποκτά τη μέγιστη πρακτική σημασία της κατά την άσκηση αστυνομικής εξουσίας που εκδηλώνεται με ένοπλη βία.

ΚΕΦ. Δ'

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΟΠΛΩΝ

«Δημόσια ένοπλη δύναμη»

«Δημόσια δύναμη». Ο όρος αυτός απαντάται στο Σύνταγμα ως «ένοπλη δύναμη» (άρθρο 45) και ως «στρατιωτική δύναμη» (άρ.27 παρ.2) . Ακόμη στο ΝΔ 794/1971 «Περί δημοσίων συναθροίσεων» γίνεται λόγος για «δημόσια δύναμη» και για «συμπράττοντα όργανα» ως προς τη «χρήση όπλων» (άρ.8). Εξάλλου στο Ν.29/1943 μνημονεύεται ο υπόψη όρος και ορίζεται ότι «χρήσιν όπλων» μπορούν να κάνουν οι «συμπράττοντες», με τα αστυνομικά όργανα, «στρατιωτικοί» (αρ. 1 και 3) . Κατ' ακολουθία κοινό γνώρισμα της «δημόσιας δύναμης» είναι η νόμιμη χρήση των όπλων. Με άλλες λέξεις ως «δημόσια δύναμη» εννοούμε τη «δ η μ ό σ ι α έ ν ο π λ η δ ύ ν α μ η» (Τάχος, Δίκαιο της Δημόσιας Τάξης).

Τα μέτρα για την επιβολή και διατήρηση της δημόσιας τάξης εκδηλώνονται με ενέργειες νομικές και υλικές. Τα υλικά μέτρα συνιστούν μέσο για την εφαρμογή του νόμου και πρέπει να λαμβάνονται με γνώμονα την εκπλήρωση των σκοπών της αστυνόμευσης που είναι η τήρηση της δημόσιας τάξης.

Κοινό γνώρισμα συνεπώς, της δημόσιας ένοπλης δύναμης είναι η νόμιμη χρήση των όπλων, δηλ. Η χρησιμοποίησή τους μόνο στις προβλεπόμενες ρητώς και σαφώς από τον νόμο περιπτώσεις. Διαφορετικά, όταν η χρήση του υπηρεσιακού όπλου δεν εμπίπτει στις περιοριστικά προβλεπόμενες από το νόμο περιπτώσεις στοιχειοθετείται και για τους αστυνομικούς το έγκλημα της οπλοχρησίας (βλ. Νομολογία και σχετικές αποφάσεις).

Το νομοθετικό πλαίσιο που ρυθμίζει την χρήση όπλων από «δημόσια δύναμη».

Ο Νόμος 3169/2003: «Οπλοφορία χρήση πυροβόλων όπλων από αστυνομικούς, εκπαίδευση και σε αυτά και άλλες διατάξεις». (Κώδικας Νομικού Βήματος, τόμος 51 σελ. 1247 - 1255, 2003).

Η χρήση όπλων από τους αστυνομικούς συνιστά μια από τις πιο έντονες και περισσότερο επαχθείς κρατικές επεμβάσεις στα ατομικά δικαιώματα και τις ελευθερίες των πολιτών. Η χρήση πυροβόλων όπλων από τα όργανα της αστυνομίας είναι άμεσα συνδεδεμένη με το ζήτημα της προστασίας της ανθρώπινης ζωής.

Η χρήση όπλων από τα αστυνομικά όργανα δεν αντίκειται καταρχήν στην συνταγματική προστασία της ανθρώπινης ζωής, εφόσον, όμως η χρήση αυτή γίνεται σε εξαιρετικές περιπτώσεις και κυρίως, για λόγους προστασίας της ζωής των αστυνομικών οργάνων ή ιδιωτών και υπό την απαραίτητη προϋπόθεση της τήρησης της αρχής της αναλογικότητας. Σχετικώς εκδόθηκε ο πρόσφατος νόμος (που κατήργησε τον προηγούμενο 29/1943) 3169/2003 (ΦΕΚ 189) ο οποίος προέβη στις αναγκαίες σταθμίσεις των συγκεκριμένων έννομων αγαθών. Ο εν λόγω νόμος (αρ.1) διακρίνει την χρήση όπλων σε εκφοβιστική (όταν δεν στοχεύεται η πλήξη οποιουδήποτε στόχου), κατά πραγμάτων (όταν στοχεύεται η πλήξη πραγμάτων), ακινητοποίησης (όταν στοχεύεται η πλήξη μη ζωτικών σημείων του ανθρωπίνου σώματος) και εξουδετέρωσης (όταν στοχεύεται η πλήξη ανθρώπου και πιθανολογείται ακόμη κι ο θάνατος του). Η προαναφερθείσα τήρηση της αρχής της αναλογικότητας ως απαραίτητη προϋπόθεση για τη χρήση όπλων από αστυνομικά όργανα καθίσταται ιδιαίτερα εμφανής στο αρ. 3 του νόμου. Το άρθρο αυτό απαιτεί (μεταξύ άλλων) για τη χρήση όπλων από τους αστυνομικούς, πρώτον να έχουν εξαντληθεί όλα τα ηπιότερα του πυροβολισμού μέσα και δεύτερον η χρήση του όπλου να μην συνιστά υπερβολικό μέτρο σε σχέση με το είδος της απειλούμενης βλάβης.

Επίσης επιβάλλεται η χρήση όπλου που συνεπάγεται τη «μικρότερη δυνατή και αναγκαία προσβολή» σύμφωνα με την κλιμάκωση που προαναφέρθηκε (χρήση

εκφοβιστική, κατά πραγμάτων, ακινητοποίησης, εξουδετέρωσης) Ειδικά ο πυροβολισμός ακινητοποίησης επιτρέπεται «αν αυτό απαιτείται» στις περιοριστικώς υπό του νόμου (αρ. 3 του ν. 3169/2003) αναφερόμενες περιπτώσεις. Αντιστοίχως ο πυροβολισμός εξουδετέρωσης επιτρέπεται «αν αυτό απαιτείται», μόνο στις περιπτώσεις απόκρουσης επίθεσης ενωμένης με επικείμενο κίνδυνο θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης για τη διάσωση ομήρων για τους οποίους απειλείται κίνδυνος θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης. Τέλος, αξιοσημείωτο είναι, ότι ο πυροβολισμός ακινητοποίησης ή εξουδετέρωσης απαγορεύεται εφόσον υπάρχει σοβαρός κίνδυνος θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης τρίτου από αστοχία ή εξοστρακισμό, όταν ο πυροβολισμός στρέφεται εναντίον πλήθους εφόσον υπάρχει κίνδυνος να πληγούν άοπλοι, εναντίον ανηλίκου εκτός αν αποτελεί το μοναδικό μέσο για την αποτροπή κινδύνου θανάτου και εναντίον προσώπου, που τρέπεται σε φυγή όταν καλείται να υποστεί νόμιμο έλεγχο.

- Αναγκαίες προϋποθέσεις για την ορθή εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας

Η ορθή και επιτυχημένη εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας από τα αστυνομικά όργανα, εξαρτάται σε μεγάλο ποσοστό τόσο από την σωστή ολοκληρωμένη και διαρκή εκπαίδευσή τους όσο και από τον αδιάκοπο και αυστηρό έλεγχό τους από την Πολιτεία.

Η σωστή εκπαίδευση των αστυνομικών

Ο ρόλος που επιτελούν τα αστυνομικά όργανα αλλά και τα μέσα που έχουν στην διάθεσή τους για να τα υλοποιήσουν, απαιτούν σωστή και ολοκληρωμένη εκπαίδευση. Η εκπαίδευση του «αστυνομικού» πρέπει να είναι διαρκής και ολοκληρωμένη. Η ολοκληρωμένη εκπαίδευση προϋποθέτει τόσο την θεωρητική κατάρτιση όσο και την τεχνική εξειδίκευση του «αστυνομικού»:

α) Η θεωρητική κατάρτιση σημαίνει γνώση και ορθή εφαρμογή του νόμου από τα αστυνομικά όργανα

Πρώτο βασικό προαπαιτούμενο για τη δικαιοκρατική άσκηση αστυνομικής εξουσίας και τη σύμπλευση της με την αρχή της αναλογικότητας αποτελεί η ενδεδειγμένη γνώση των νομικών διατάξεων, που αναφέρονται στην δράση και την εξουσία των αστυνομικών οργάνων. Η κατά το δυνατόν πληρέστερη κατανόηση και εμπέδωση του περιεχομένου των εν λόγω διατάξεων, θεωρείται απολύτως αναγκαία, αφενός μεν για την ενδεδειγμένη εφαρμογή του ουσιαστικού ποινικού δικαίου, αφετέρου δε για το λόγο ότι η παραβίαση του περιεχομένου τους συνιστά προσβολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων των ατόμων συνεπαγομένη υπό προϋποθέσεις, ποινικές, πειθαρχικές και αστικές κυρώσεις για τους αστυνομικούς. Π.χ αν ο αστυνομικός παραβεί με πρόθεση τις σχετικά με τον τρόπο διεξαγωγής των κατ' οίκον ερευνών οριζόμενες διατάξεις, ενδεχομένως να τιμωρηθεί για παραβίαση του οικιακού ασύλου, υποχρεούμενος ακόμα και σε πλήρη αναζήτηση του παθόντος.

β) Η τεχνική εξειδίκευση των αστυνομικών

Τα αστυνομικά όργανα για την επίτευξη του σκοπού τους έχουν στη διάθεσή τους

πληθώρα «τεχνικών μέσων». Τα πιο γνωστά και πιο «επικίνδυνα» είναι τα πυροβόλα όπλα (για τον ορισμό τους β) Ν 3169/2003 αρ. 1 εδ β').

Η συστηματική και διαρκής εκπαίδευση των αστυνομικών στην Οπλοτεχνική-Σκοποβολή αποτελεί αναγκαίο όρο για την ορθή χρήση των όπλων (εισηγητική έκθεση Ν 3169/2003).

Την αναγκαιότητα της εκπαίδευσης των αστυνομικών στην Οπλοτεχνική-Σκοποβολή, όχι μόνο αναγνωρίζει ο νομοθέτης αλλά και την ρυθμίζει λεπτομερειακά στο Ν3169/2003 αρ. 5. Στο άρθρο αυτό ρυθμίζονται θέματα εκπαίδευσης στην Οπλοτεχνική-Σκοποβολή και ίδρυσης σκοπευτηρίων.

Παράλληλα όμως είναι αναγκαία η πιστή και απαρέγκλιτη τήρηση των κανόνων επιμελούς χρήσης των υπηρεσιακών όπλων. Στην πράξη έχουν δυστυχώς εμφανιστεί τραγικά συμβάντα με θύματα υπόπτους που αδίκως εφονεύθησαν από αστυνομικούς κατά την επιχείρηση σύλληψης τους, ενώ μπορούσαν να ακινητοποιηθούν με λιγότερο απεχθή τρόπο.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί, ότι τα θέματα καταλογισμού κατά την διενέργεια αστυνομικών πυροβολισμών θα κριθούν υπό το πρίσμα του γεγονότος ότι οι αστυνομικοί συμπεριφέρονται εν προκειμένω ως κρατικά όργανα στη χρήση όπλων. Άλλωστε σύμφωνα με το αρ. 9 Ν 2800/2000, η αστυνομία είναι ένοπλο σώμα το προσωπικό της οποίας εκπαιδεύεται στη χρήση των όπλων, ώστε να είναι σε θέση να γνωρίζει ότι η χρήση των όπλων είναι δυνατή μέσα σε ορισμένα όρια.

Η χρήση των όπλων γίνεται με πρωτοβουλία και ευθύνη των αστυνομικών οργάνων, τα οποία οφείλουν να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα ώστε η επιτρεπτή και δικαιολογημένη χρήση να είναι η αρμόζουσα.

Χαρακτηριστική είναι η απόφαση 819/2002 του Τριμελούς Διοικητικού Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης (ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ).

Επίλογος - Συμπέρασμα

Στην έννοια του Κράτους Δικαίου, ανατίθεται εκείνη του Αστυνομικού Κράτους, όπου τα πάντα επιτρέπονται ανέλεγκτα για τα διοικητικά όργανα ακόμη και κατά παράβαση των κανόνων που θέτουν τα ίδια. Στη σύγχρονη δημοκρατία δεν ισχύει το δόγμα «ο σκοπός αγιάζει τα μέσα», διότι η αρχή του Κράτους Δικαίου υπάγει την αστυνομική δράση υπό το νόμο.

Η γαλλική Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη της 26-8-1789, έχει προσδιορίσει και τα όρια της αστυνομικής εξουσίας: «Ό,τι δεν απαγορεύει ο νόμος δεν είναι δυνατόν να εμποδισθεί και κανένας δεν είναι σωστό να εξαναγκασθεί να πράξει κάτι που δεν διατάσσεται από το νόμο» (άρθρο Vβ'), διότι για την «Προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη είναι αναγκαίο να υπάρχει δημόσια δύναμη. η εξουσία αυτή επομένως δημιουργείται προς όφελος όλων και όχι προς όφελος δικό τους εκείνων στους οποίους είναι εμπιστευμένη» (άρθρο XII).

Τέλος «Ο νόμος είναι έκφραση της καθολικής βούλησης...» (άρθρο VIα') και φυσικά δε μπορεί να είναι έκφραση των οργάνων της αστυνομίας.

Π ε ρ ί λ η ψ η

Τα «όρια» της δράσης της αστυνομίας βρίσκονται στην συνταγματικά (πλέον) κατοχυρωμένη αρχή της αναλογικότητας. Σύμφωνα με το άρθρο 25 παρ. 1 του Συντάγματος (1975/1986/2001):

«Οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα... πρέπει ... να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας».

Η αρχή της αναλογικότητας δεν αποτελεί μια νέα έννοια στο ελληνικό συνταγματικό δίκαιο. Ήδη με την απόφαση 2112/1986 είχε αναγνωρισθεί ως συνταγματική αρχή, η οποία απορρέει από την έννοια του κράτους δικαίου, δεσμεύει το νομοθέτη των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελέγχεται από τον δικαστή.

Η αρχή της αναλογικότητας, ως «συνταγματικός περιορισμός» των «νομοθετικών περιορισμών» των θεμελιωδών δικαιωμάτων, απαρτίζεται από τρεις επιμέρους αρχές:

Πρώτον, την αρχή της καταλληλότητας, σύμφωνα με την οποία ο περιορισμός δεν πρέπει να είναι απολύτως ανώφελος ή αναποτελεσματικός για την επίτευξη του επιδιωκόμενου στόχου.

Δεύτερον, την αρχή της αναγκαιότητας, σύμφωνα με την οποία ο περιορισμός έστω και αν είναι κατάλληλος, δεν πρέπει πάντως να είναι επαχθέστερος από το αναγκαίο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου αποτελέσματος μέτρο.

Τρίτον, την αρχή της αναλογικότητας υπό στενή έννοια, σύμφωνα με την οποία ο περιορισμός, έστω κι αν είναι κατάλληλος ή αναγκαίος δεν πρέπει πάντως να συνεπάγεται περισσότερα μειονεκτήματα για τα δικαιώματα των πολιτών παρά πλεονεκτήματα για τα δημόσια ή ιδιωτικά συνταγματικά δικαιώματα, στην προστασία των οποίων αποβλέπει.

Η άσκηση της αστυνομικής εξουσίας, συνιστά τον πλέον απεχθή και επώδυνο τρόπο κρατικής επέμβασης στα συνταγματικά δικαιώματα του πολίτη. Για τον λόγο αυτό, η εφαρμογή της αναλογικότητας από τα αστυνομικά όργανα κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους κρίνεται ως επιτακτικά αναγκαίο.

Η χρήση των όπλων από τα αστυνομικά όργανα δεν αντίκειται καταρχήν στην συνταγματική προστασία της ανθρώπινης ζωής, εφόσον όμως η χρήση αυτή γίνεται σε εξαιρετικές περιπτώσεις και υπό την απαραίτητη προϋπόθεση της αρχής της αναλογικότητας. Σχετικώς εκδόθηκε ο πρόσφατος νόμος 3169/2003 ο οποίος προέβη στις αναγκαίες ρυθμίσεις.

Η ορθή και επιτυχημένη εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας, από τα αστυνομικά όργανα, εξαρτάται σε μεγάλο ποσοστό από τη σωστή, ολοκληρωμένη και διαρκή εκπαίδευσή τους. Η ολοκληρωμένη εκπαίδευση προϋποθέτει τόσο την θεωρητική κατάρτιση όσο και την τεχνική εξειδίκευση του «αστυνομικού».

Σύμφωνα με την γαλλική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη (26-8-1789) για την «Προστασία» των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη, είναι αναγκαίο να υπάρχει δημόσια δύναμη. η εξουσία αυτή επομένως δημιουργείται προς όφελος όλων και όχι προς όφελος δικό τους εκείνων στους οποίους είναι εμπιστευμένη».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. Ι. Τάχος:

Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο, Ε΄ έκδοση, 1996

Α. Ι. Τάχος:
Δίκαιο της δημόσιας τάξης, 1990

Ζωή Παπαϊωάννου:
Η αρχή της αναλογικότητας κατά την άσκηση της αστυνομικής εξουσίας, 2003,
Εκδόσεις Σάκκουλα

Κώστας Γ. Μουριάς:
Συνταγματικό δίκαιο, 2004

Β. Σκουριά:
Η συνταγματική αρχή της αναλογικότητας και οι νομοθετικοί περιορισμοί της
επαγγελματικής ελευθερίας, 1987

Ευ. Βενιζέλος:
Το γενικό συμφέρον και οι περιορισμοί των συνταγματικών δικαιωμάτων

Γ. Κασιμάτης:
Συνταγματική δικαιοσύνη, 1999

Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος:
Συνταγματικά δικαιώματα, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος III, 2004

Νικ. Κ. Ανδρουλάκης:
Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 1994

Καρράς:
Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, 1998

Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου:
Το Νέο Σύνταγμα, Εκδόσεις Α.Ν.Σάκκουλα, 2001

Παπουτσή Χριστίνα (εργασία 2001):
Τα Συνταγματικά Δικαιώματα των αστυνομικών και ειδικότερα η χρήση των όπλων

Δημητρόπουλος Ανδρέας:
Πρακτικά θέματα Συνταγματικών Δικαιωμάτων

Παππά Φανή (εργασία 2004):
Γενικές Συνταγματικές Αρχές

Αργυροκώστας Διονύσιος (εργασία 2004):
Η αναθεώρηση του Συντάγματος

Παπαγεωργίου Αλεξάνδρα-Αλια (εργασία 2004)
Αναθεώρηση και Συνταγματικά Δικαιώματα

Αλιβιζάτος Νίκος:
Η συνταγματική θέση των Ενόπλων Δυνάμεων, Εκδόσεις Σάκκουλα, 1992

Καϊάφα - Μ. Συμεωνίδου:
Ειδικοί ποινικοί νόμοι - Όπλα, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα 1997

Δημόπουλος Χαράλαμπος:
Η αστυνομία και ο αστυνομικός, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα,
Αθήνα-Κομοτινή 2000

Πηγή Internet:
«Ελληνική Αστυνομία - Ελληνική Χωροφυλακή»